

XIX. MENDEKO KOBLAKARIEN BERTSO-MOLDEZ

J. M. Lekuona

Honela dio gaurko programak: “XIX. mendeko koblakarien poetikaz”. Honela formulatzeak nahiko argia badirudi ere, gaia arakatzan hasi orduko konturatzen da bat, oso zabala dela arlo hori eta nolerebait mugatu beharra ere bai, mintzaldi laburra egin nahi bada, niri gaur dagokidanez. Bestalde, gaia mugatzen hasiz gero, hortik zalantzak etor daitezke zein diren eta zergatik emanak geure urrats jakinak. Beraz, zehaztasunetan hasi beharra dago lehenengo unetik.

1. ZEHAZTASUNAK IZENBURUAZ

1.1. XIX. mendea

Hemeretzigarren mendean, bialdi nagusi bereizi ditzakegu: “Anton Abbadiaren koplarien guduak” baino lehenagokoa (1800-1851)¹ eta gudu horien garaiko koblakaritza (1851-1897). Gure mugaketa izan da, bigarren urtealdiko bertso-sortak hartu ditugula gogoan (1851-1897). Horren arrazoia bistakoa da: mugimendu garrantzitsua izan zen, Ifarraldean batez ere, XIX. mendeko bigarren zatian; eta Patri Urkizuk eskaini dizkigu orduko 400 kantu berri, Anton Abbadiaren lehiaketa poetikoak ia osorik bilduz, sorta oso esti-

¹ E. Larre, “Ipar Euskadiko Bertsulariak”, *Jakin*, 14/15, 1980, 30-37 or.

magarria berea¹. Menderdi batez, urte gehienetan izan ziren bertsoegileen arteko norgehiagokak, desberdin zirelarik parte-hartzaileak eta produktua maila onekoa izan zen, kantutegietan txertatuak izateraino. Beraz, ez zen harritzekoa geuk urtealde hori gogoan hartu izana, bereziki XIX. mendeko bigarren parteko kantugintza, alegia.

1.2. Koblakari

Pierre Lhandek bere hiztegian esaten digu koblakaria sortzailea dela eta poeta. Bigarren esanahian, bat-bateko bertsolaria dela, eta poeta hala-holakoa ere bai. Pierre Lafittek “Koblakarien legeak” aipatuko digu bertsolarien eskolatzeaz ari zaigunean².

Hitzari buruz I. Sarasolak bere hiztegian adierazten digu gutxi erabilia dela hegoaldean; koblaria dela, koblak ontzen edo ematen dituenak, bertsolaria.

Beraz, hemen honetan hau dugu gogoan: 1) Poeta da eta sortzailea; 2) Bat-bateko bertsolaria; 3) Kantu berrien ontzailea, nahiz eta ofiziokoa ez izan, inoiz –hartara jarrita– bertso-sorta ontzen duena, kantutegietan bere pieza azaltzeraino.

1.3. Bertso-moldez

Bertso-sail jakin baten alderdi deskriptiboak lantzerakoan hiru arlo har daitezke gogoan, besteak beste: metrikaren saila, alderdi erretorikoak eta figura irudizkoak.

Metrikaren sailak markatzen digu testuaren egitura, erritmoa, luze-laburra, autorearen sena edota abilezia, efektu bereziak, musikarekiko uztartze egokia, fraseologiaren duintasuna eta abar. Alderdi erretorikoak, erakusten digu bera dela gehien lantzen den arloa jendaurreko mintzoan: elizako predikuetan, beste bertsolarietan, eskolan, batez ere Larresoroko Seminarioan³. Hirugarrenik, figura irudizkoak: konparaketak, metaforak, sinestesiak eta bereziki euskal herritarren moduak, bai kopletan estilizatzeke, bai maite-kan-

¹ P. Urkizu, “Anton Abbadiaren koplarien guduak. Bertso eta aire zenbaiten bilduma 1851-1897”, “Nazioarteko Biltzarra”, Donostia, 1997. Aurrerantzean liburu hau aipatuko dugu laburdura hauekin. PU/KG.

² P. Lafitte, “Koblakarien legea”, *Gure Almanaka*, Baiona, 1935. (Separata kaier modura).

³ J.M. Lekuona, “Udarregi erretorikaren ildotik”, “Ikaskuntzak euskal literaturaz (1974-1996)”, Deustuko Unibertsitatea, Donostia, 1998, 379-392 or.

tuetan protagonistak idealizatzeko edota errealismoz jatzeko, izarra, txoria, ehiztaria, sasia eta abar kodifikatzeko⁵.

Beraz, XIX. mendean, eta bigarren partean azaldutako poesiak dauzkagu gogoan, “Anton Abbadiaren koplarien guduak”. Denboraz urri antzean gabiltzanez, eta oso zabala denez poetikak hartzen duen eremua, guk bakarrik landuko dugu metrikaren arloa, batez ere nolako estrofak agertzen diren, bazuetan hauen jatorria aipatuz, eta estrofen ugaritasunak agertzen duen nolakotasunak arakatuz.

2. BALDINTZA HISTORIKOAK

Koblakarien poetika hobeto ikusteko, lagungarri onak direla uste dugu, gertakariaren baldintza historikoak, axaetik bederen, azpimarkatzea. Baldintza hauek alderdi desberdinetakoak izan daitezke.

2.1. Antolatzaileak. Koplarien guduon mezenas eta buruak, ideia propioak zituen horrelako sariketei buruz. Horregatik, eta guri dagokigunez, mezenas horrek bere inguru hartzen ditu euskal idazle trebatuak eta izen handikoak; hasieran Duvoisin, Jean, biblia osorik euskaratu zuena⁶, eta azkenaldian Gratien Adema, poeta preziatua⁷, pertsona hauek kudeatzen dutelarik lehiaketen norabidea, sariketei buruzko informeak eta iritziak emanez. Bai mezenasen iritzimoldea eta bai kudeatzaileen eskuhartzea oso garrantzitsua jotzen dugu guduketa hauen nondik-norakoa markatzeko.

2.2. Koplen jendaurreatzea. Irabazleek koplak kantuz aurkezten ziren, lehiaketa ospatzen zen herrian, herriko koroa zelarik aurkezpen horretaz arduratzen zena. Horrela, kantu gehienetan doinuaren aipamena egiten da, zein airetan kantatu behar den adieraziz. Xehetasun honek esan nahi du, doinu egokienak edota ezagunenak aukeratzen zirela, herri jakineko tradizioaren araberakoak. Bistan dena da bertso-jartzaileen, edota kantugileen teknikaz baliatzen zirela bertsogileek, kantatu beharrak ezartzen dituen legeen barruan diskurtsu poetikoa garatuz. Bada Bernard Bordaren salbuespena, honek era klasikoan –silaba luzeen eta laburren konbinaketetan– bere poesiak aurkezten

⁵ ID., “La lírica popular vasca en el siglo XVIII”, “Ikaskuntzak euskal literaturaz (1974-1996), Deustuko Unibertsitatea, Donostia, 1998, 342-349 or.

⁶ PU/KG, 22 or., 40 or.

⁷ PU/KG, 42 or., 44 or.

dituena⁸, baina sariketan irabazle izan gabe, sailean aipatua bezala agertzen delarik besterik gabe.

2.3. Menderdiko lana eta poeta hoberenen emaitza. Hasi 1851tik eta 1897 arte, ariketa jarraia burutu zen ifarraldean, urterik-urte poesi lanak bildu zirelarik, bi urte hauetan izan ezik: 1861ean, hutsik gertatu zelarik guduketan, eta 1870ean gerradenbora zelarik ez zen egin koplarien gudurik. Horrelako ahalegin luzeek ondorio bat uzten dute euskal poetikan, koblari berriak sortuz, zeudenak sendotuz, bide berriak zabalduz.

Bestalde, lan luzea eta lan jarraia ezezik, garaiko poeta hoberenen arrastua ere azaltzen da bertan, presente daudelarik bat-bateko hoberenen testuak (Etchaun, Oxalde, Ttipi Urruñarra, eta beste)⁹; ifarraldeko poeta sonatuenen emaitzak (Elissamburutarrak, Gratien Adema “Zaldubi”, eta Larralde eta Guilbeau medikuen antzekoak besteak-beste¹⁰; eta gero, bi sail aipatuotan sartzen ez direnak, baina piezen bat geroko kantutegietan utzi dutenak (“Iratiko artzaina” M. Landerretche, apezarena; “Urrundik ikusten dut”, Darruperena¹¹, nahiz ez diren sariketakoak noski, baina bai giro berekoak; eta aipatuko nuke, beste eredu gisa Bernard Celhabe, bardoztarra, Urruñan lehenengo saria irabazi zuena 1853an, apaizgai izana, kulturaduna¹². Eta beste mordoska bat izen honen antzekoak.¹³

Lan jarraia izan zen, lan ugaria, bere ondorioak euskal poesian utzi zituenena, eta oraindik ere, gaur egunean nabarmentzen dena. Bide bat egin duen eskola; jende ikasia tartean indartsu agertzen dela, batez ere Larresoron ikasketak egina, erretorika ikasitakoak, karreradunak, –batez ere apaiz eta sendagileak–, tarteko dituen mugimendua. Bertsolariak ere aurkezten dira, agian hegoaldean baino landuagoak testu idatzietan, Etchaun, Oxalde eta Martin

⁸ P. Lafitte, “Les hexamètres de B. Borta (1854)”, “Fontes Linguae Vasconum”, 30 (1978), 493-515 or. Ikus geroago.

⁹ PU/KG, Oxalde, 63 or.; 64-65 or.; 142 or.; 143 or.; 231 or.; 300 or.; 329 or.; 427 or.. Etchaun, 75 or.; 424 or. M. Halsouet, “Ttipi urruñarra”, 64 or.; 73 or.; 425-426 or.

¹⁰ Elissamburu, J.B., 107 or.; 162-163 or.; 189 or.; 191 or.; 218 or.; 219 or.; 242 or. Elissamburu, L., 82 or.; 95 or.; 114-115 or.; 115-116 or.; 174-175 or. Gratien Adema, “Zaldubi”, 71 or.; 76 or.; 139-140 or.; 140-141 or.; 230 or.; 230-231 or.; 240 or.; 244 or.; 265 or.; 268 or.; 269-270 or.; 354 or.; 354-355 or.; 388 or.; 421 or. M. Guilbeau, 127 or.; 137-138 or.; 155 or.; 156 or.; 199 or.; 200 or.; 264 or.; 425 or. J. B. Larralde, 92-93 or.; 132 or.; 136 or.; 183 or.; 183-184 or.; 184-185 or.; 194 or.; 196 or.; 201 or.; 213-214 or.; 215 or.; 427 or.

¹¹ KKK, Harluchi (DARRUPE), 29 or.

¹² B. CELABE, ikus PU/KG, 70 or. eta 422 or.

¹³ PU/KG, passim.

Halsouet “Ttipi Urruñarra” deiturikoa¹⁴, poeta ikasiekin batera aritzen zirelarik.

3. DOINU ETA NEURRIAK

Patri Urkizuren bilduman, Lezoko musikaria den Patxi Intxaurrendietak, “Zenbait aire” sailean, 74 doinu dakartza testuen lagungarri. Behin baino gehiagotan doinu bakarrez bertso-sorta bat baino gehiago aurkezten denez¹⁵, Patxi Intxaurrendieta iristen da 110etik gorako koblen kopurura doinuz apaintzera. Lautatik bat eta zerbait gehiago beraz. Kontuan izan, 400 direla Urkizuren bilduman aipatzen diren koplak-sailak, zail delarik aipatutako doinu guztien aztarrena ateratzea.

Guk ez daukagunez 400 kantuok aztertzen hasteko astirik, lagin batekin jokatzea baino ez dugu beste erremediorik. Uste dugu nahiko fidagarriak gerta litezkeela geuk ateratako ondorio teknikoak. Kopuru murriztago baten –lautatik baten– ideia nagusiak emango ditugu. Kantuen kopurua zabalago –eta bere osoan– hartzeak, xehetasun gehiagoko lana emango liguke; baina, funtsean, antzeko ideiak eta burubideak aterako genituzke, noski.

3.1. Nondik ateratako doinuak diren

3.1.1. Doinu herrikoiak. Herriko kantutegietatik ateratakoak, herriak gogoz bere oroitzapenean gordeak. Koroak –nahiz Urruñakoak, nahiz Sarakoak, nahiz bestetakoak– ezagutu eta bertako oroitzapenean gorde behar zituen kantuak, kantuen tradizio bizia jasoz. Hartzaileek ere zekizkiten eta gogoko zituzten doinuak.

3.1.2. Elizakoak. Liturgiako gorazarreak, hymnoak kantatzeko doinuak. “O luce qui mortalibus...”¹⁶. Bibliako pasarteak, adibidez “Super Flumina Babilonis”, Jean Duvoisinek ondua¹⁷. Deboziazko eliza-doinuak, Victor Eliçagaray’k erabili daitekeela adierazia: bertzenaz, Jesusen Bihotzaren kantuaren arabera “Coeur de Jesus”¹⁸. San Sulpizio kantuaren arabera: “O nous

¹⁴ P. Andiazabal, “Nor zen Ttipi urruñarra”, “Euskera” 37 (1992), 65-75 or.

¹⁵ P. Intxaurrendieta, “Zenbait aire”, PU/KG, 437-486 or.

¹⁶ PU/KG, 97 or.

¹⁷ PU/KG, 111 or.

¹⁸ PU/KG, 154 or.

dont les tendres ans etc.” hasten dena¹⁹. “Stabat Mater”, Ama Doloretakoaren kantua, Jean Duvoisinek ondua²⁰. Kantu paralelistikoak, “O filii et filiae” gorazarrearen arabera eginak, Jean Baptiste Darricarrèren eskutik²¹.

3.1.3. Folklorikoak. Jean Baptiste Elissamburuk erabili zuen “TAN TAN TAN (kadira dantza)”, “Bero deno burdina jo” kantuaren doinuan eta estiloan gauzatua:

“Tan, tan, tan, tan,
Rapataplan!
Hordi gira (bis).
Ez, ez gira (bis).
Basuak detzagun bira! (bis).
Johoho! johoho! johoho (bis).
Basuak detzagun bira” (bis)²²

Doinuak eta dantzak ezartzen dizkiote kantu berri honi bere onomatopeiak; errepikak ere tartekatzen dira ideia birresanez. Esaldi laburrak eta biribilak aukeratzen dira.

Leon Elissamburuk ere, “Dantzaria” izeneko kantuan, erabiltzen du “Orzirale arraxian Garruzetik yin ninduyan” izeneko doinua, eta tartekatzen ditu ohiko onomatopeiak, esaldi labur eta biribilak, erakargarriak osatuz:

“Hu-pa, muthilak lorian
Nola xoriak airean.
Heldu nauk zuen erdian,
Rau, riu, rau, rata-plau, rau, riu, rau
Heldu nauk zuen erdian,
Besta baitugu herrian”²³

Herriko bestak bere erritmoak ditu, bere onomatopeiak, bere deialdi ozenak. Eta kantuaren egiturak erakusten digu zein baliabide eta nola erantsi, festa giroa lor dezagun gure kantuzko kreazioan.

¹⁹ PU/KG, 125-126 or.

²⁰ PU/KG, 207 or.

²¹ PU/KG, 240 or.

²² PU/KG, 107 or.

²³ PU/KG, 164 or.

3.2. Estrofa deigarrienak

3.2.1. Patri Urkizuren xehetasunak

Patri Urkizuk ateratzen ditu 137 bertso-molde ezberdin bilduman, era honetara zenbait zehazketa eginez: molde txikikoak lau puntuz (13 A, A, A, A,) %17,75; molde txikikoak bi puntuz (13 A, A, B, B,) %8,75; gero aipatzen ditu molde handikoak, 4X (10-8a), %5,10; eta beste molde txikikoak 4X (7-6a), %5²⁴. Ez dakar beste aipamenik. Beraz, molde txikia har dezakegu erabilienetakoa dela, kontuan izanik hor sartzen direla hamarreko txikiak, eta hamabiko txikiak ere.

3.2.2. Egitura luze eta plurirrimoak

Deigarri egin ohi dira horrelako kantuak, ez hainbeste hegoaldekoekin dauden ezberdintasunak nabarmentzeko, hegoaldean ere doinu luze eta puntu askokoak daudenez –adibidez bederatzu puntukoa, hain erabilia–; baizik eta estrofen luzaerak agertzen duen estiloa, kantuzkoa, abileziazkoa, puntu bakoitzak sentazio berriak dakartziena, ironia. Ikus ditzagun pare bat eredu:

a) Ikazketako mandoa

“Hauxe da ikazketako mandoaren traza: 12 (7+5)
lepoa mehe du eta ilea latza, 12 (7+5)
itxura gaitza; 5
bastape guzitikan zauriak baltsa, 12 (7+5)
Hauxe da saltsa! 5
Kristaurik ez daiteke aldetik pasa!” (bis) 12 (7+5)

b) Iduzki denean

“Iduzki denean, zoin den eder itzala! (6+7) (13)
Maitia, mintzo zira, plazer duzun bezala: (6+7) (13)
Egiten duzula (6)
mila disumula, (6)
iñorant zirela; (6)
erraiten duzula (6)
bertzetaik naizela, (6)
faltsuki mintzo zira” (7)

²⁴ PU/KG, 46 or.

Bi kantuok badatoz Patxi Intxaurrendietaren *Zenbat aire* eranskinean. Zazpi aldiz lehenengoa²⁵, behin bigarrenkoa²⁶. Sei puntu ditu lehenengoak, 8 bigarrenkoak; bost silabako bertso-lerro puntudunak lehenengoak; sei silabako bertso-lerro puntudunak bigarrenkoak eta gainera sei puntu errenko. Eta joera bera agertzen dute, perpaus laburrak eta ugari, beste kantu askok ere. Horrek erakusten digu erabat agintzen duela kantuak eta kantutegia dela sorta hau azken batean, ezagutzen ziren abestietan oinarritua. Beraz, doinuaren eta metrikaren mende zegoen kantugintza jakina da izan.

4. BESTE ZENBAIT ESTROFA BEREZI

4.1. Hamabiko txikia (Hego) sei puntuko txikia (Ifar)

Bertsolariek erabilia, hala nola Oxaldek²⁷ eta Martin Halsouetek, “Ttipi Urruñakoak”²⁸. Doinua, esan dugunaren arabera, ezaguna behar zuen izan orain dela mende eta erdiko urruñarrentzat: “Gaskoinaren kantuia”:

“Mila zortzi ehun eta / berrogoita hameka,
Urruñan gerthatu da / oraiko sujeta.
Pilota partida bat / izan da xarmanta
Xoria bezain arin / zabilan pilota,
Kaskoinak errefera, / Antziartzek bota,
Aisa irabazi dute / Espainolen kontra”²⁹ (Oxalde)

4.2. Puntu moldea

4.2.1. Zortzi puntukoa:

“Kantore berri batzu / nahi tut paratu,
sujeta zertaz den / orai deklaratu.
Gure eliza pesta / dugu zelebratu,

²⁵ PU/KG, 448 or.

²⁶ PU/KG, 448 or.

²⁷ PU/KG, ikus 9. oharra

²⁸ PU/KG, ikus 9. oharra

²⁹ PU/KG, 63 or.

Eginbide guziak / ederki konplitu:
 Pilotan jokatu
 Oneski dantzatu,
 Gostuz libertitu.
 Ez dut uste nehorri / zeukun dolutu”³⁰

4.2.2. Zazpi puntukoa:

“Tratu eder bat zauku / Lapurdin suertatu
 Zertaz den jakin nahi dugu / zuzen kondatu.
 Bi eskualdun baitira / elgarri juntatu,
 Eta abiatu
 Egitera tratu,
 Bai eta zerratu,
 Idi zaharra dute / mulan trukatu”³¹

Zortzi puntukoa ezaguna da hegoaldean. Zazpi puntukoa, ez da erabiltzen hegoaldean, baina Intxaurrendietak badakar doinua. Musika bai batak eta bai besteak, molde kiribilduak direnez, trebezia handia eskatzen dute; ironia eta *vis comica* bereziak berekin dituzten moldeak dira.

4.2.3. Estrofa gurutzatuak

Lauko batean horrelako egitura dute: lehenengo puntuak hirugarrenarekin errimatzen du eta bigarrenak laugarrenarekin:

“Lo-lo, nere mAitEA a (7)
 lo! Ni naiz zurEKIN b (6)
 Lo-lo, paregAbEA a (7)
 nigarrrik ez EGIN. b (6)
 Goizegi da munduKO c (7)
 gelditzen baziRA d (6)
 nigarretan UrtzeKO c (7)
 baduzu denboRA” d (6)³²

Hegoaldean ia ez da erabiltzen horrelako estrofarik, baina bai ifarraldeko koplarien guduetan, batez ere eskolaturiko autoreen artean, hala nola J.B. Larralde, M. Guilbeau eta zenbait ikasien artean.

³⁰ PU/KG, 94 or.

³¹ PU/KG, 461 or.

³² PU/KG, 136 or.

4.2.4. Estrofa besarkatuak

Lauko batean egitura hau dute: errimatzen dute bigarren eta hirugarren bertso-lerroak alde batetik, eta lehenengoak eta laugarrenak bestetik:

“Erromanoak EuskaldunEn GIDAN 11a
estimutan begiak landaTU 10b
zituzten, zituelako fermuTU 11b
euskaldun berek gidak sEGIDAN” 10a³³.

Forma hau sonetoetan erabiltzen da bereziki, hamalaukoa lehen parteko idazkeran. Baina ez hainbeste koplarien guduetan, eta XIX. mendeko bigarren partean.

4.2.5. Molde bereziak

a) **Estiloagatik.** Hau da, genero komikoa garatzeko erabiltzen dituzten baliabide tekniko-literarioengatik. Adibidez, bertso-lerroen errepikak, onomatopeiak, hotsak, sorginkeriazko esaldiak:

“Joan nintzen merkatura
Ai, zer fortuna!
Espalakoin eroatera,
burriko baten saltzera.
Ahahat! Ene plazera!”³⁴

b) **Moldeagatik.** Idazle bereziek dituzten arazoan ondorio dela esan liteke. Zer esan handia duten autoreak dira eta nola esan ere badakitenak, idazle trebatuak direnez. Eta kulturaz maila aparta dutenez, zailtasunak dituzte beren mezua kantuz adierazteko. Molde bereziko kantuak osatzen ahalegin berezia eskaintzen digute. Hala da J. Duvoisinek Urruñan, 1858an, aurkeztu zuen kantata, “Erramu eta haritz”:

“Gernikako haritza,
Erronkalgo urritza,
neguan hostatu!
Ezpel eta erramu
gaur dira loratu!
Jauz zaizte,
boz zaizte,

³³ PU/KG, 133 or.

³⁴ PU/KG, 109 or.

euskaldun zaharrak,
 bota irrintzinak!
 Haritzari erramu
 baizaio xertatu!”³⁵

Esan liteke, horrelako berrikuntzetan agertzen direla gaurko poesiaren zantzu eta arrastoak. Esanahia eta esan beharra: kultura, irudia, sentiberatasuna. Eta aldi berean, kantuaren parametroetan errendi ezina; molde bereziak asmatzeraino. Honelatsuko zantzuak nabari dira koplarien gudueta, artista jakinetan.

4.2.6. B. Bordaren hexametroak (1854)

Arreta berezia eskatzen digu poema-sorta honek. “Virgilioaren antzirudiara egina da, ez bakarrik gaietan eta estiloan, baizik eta bertso-neurkeran ere bai, latinezko klasikoetan kalkatua delarik”.

Bordaren prosodiaz mintzatzen delarik, P. Lafittek erakusten digu haren sistema: zein diren silaba luzeak eta zein motzak, nahiz eta beti ez den argi ikusten zergatik den motz eta ez luze. Eta alderantziz. Bestalde, metrikaz hitzegiten duelarik P. Lafittek aditzera ematen digu, silaba luzeen eta motzen konbinaketak egiten duela metrika, silaba horiei oinak deitzen diegularik. Bordak ez omen du hexametroak besterik erabiltzen:

NERE XARAMELARI

(*Labor omnia vincit*)

“Nere xaramelari jadanik zuk, andre pulita,
 lehen erakatsi zenbait kantore diozu,
 noizta artzain baten almenak eta noiz-ta laburzki
 uso samur baten iritziak, lan ezta, bilduz...”³⁶

“Něřě xă | rāmě ľă | ř ěăďă | nĭk zŭk | āndřě pŭ | ľĭtă
 [daktilo] [daktilo] [daktilo] [espondeo] [daktilo] [trokeo].

P. Lafittek B. Bordaren merituez mintzatzen zaigunean, hala bukatzen du: “Eragozpen guztiak gainditu ez baditu ere, gutxienez saiatu da eta erakutsi ere bai, luzaz gainera, euskara ez dela egina oinetan neurtzen den bertso-gintza osatzeko”.

³⁵ PU/KG, 113 or.

³⁶ PU/KG, 77 or., 1978.

Arazo zaila, askotan planteiatua; eta praktikoki soluziobide bat bilatzen zaiona. Honek erakusten digu maila ona erakutsi zuela B. Bordak, eta prestaketa ona ere bai, bere garaiko poeta askoren irudi goitiarraren adierazpide¹⁷.

5. ONDORIOAK

5.1. Berritze baten zantzuak. Hala ikus daiteke koplari guduak sorta ugariak uzten duen zantzua. Kantuaren bidez ondutako poemak direlarik, eta noizpait gaia ere emana izateak¹⁸, asko baldintzatzen ditu kalitatearen aldetik Anton Abbadiaren lehiaketak. Hala ere, bertso-moldeek erakusten dizkigute poesia berriago baten zantzuak, gerora garatuko zirenak.

5.2. Pierre Lafitteri omenaldia. Luosoko maisuari eskainiak ditugu jardunaldiok. Bertso-moldeaz delarik mintzaldi hau, Pierre Lafittek baditu bi lan teoriko argitaratuak, Oihenarten “L’art poétique basque” eta “Les hexamètres de B. Borde (1854)”, literaturaz aski jakingarriak eta guretzat erabakiortzat jo daitezkeenak¹⁹. Gero, aipatu nahi dut Ithurralderen poemategia, kaier modura 1932an argitaratua: “Ithurralden kantuak”, Baiona, 1932²⁰, non azaltzen baita metrika-arloaz duen ezagutza sakona, praktikoki ezagutuz koplarien guduetako poetak, eta aditzera emanez bere lanekin XX. mendeko eredu preziagarriak ifarraldean.

¹⁷ P. Lafitte, 1978. Ikus 8. oharra.

¹⁸ “Hamaika gai (pilota, emigrazioa, laborantza, emazte edalea, herriko besta, euskaldunen gauzarik maiteena, Euskal Herriaren batasuna, Euskal Herriko historia, Madalena Larralde...”, PU/KG, 46 or.

¹⁹ P. Lafitte, “L’art poétique basque. (Un inédit d’Arnaud d’Oyhénart)”, *Gure Herria*, 39 (1967), 193-230 or.

²⁰ P. Lafitte, “Ithurralden kantuak”, Baiona, 1932.